

XIBALO XA EKISAYIZI

XILETELO XA NKOKA XA XIBALO

Follow us on

25 YEARS
ANNIVERSARY
At Your Service
1997 - 2022

SARS
At Your Service

TLUKA RA XILETELO XA EKISAYIZI EKA MABINDZU LAMATSONGO

Xana i yini Xibalo xa Ekisayizi?

Xibalo xa Ekisayizi i mixakaxibalo, tilevhi na swibalo leswi nga kongomangiki leswi sindzisiwaka eka tinhundzu tin'wana leti tumbuluxiweke laha kaya na leti tundziweke, leti tirhisiwaka eAfrika-Dzonga. Nawu wa Ekisayizi wu endla pfumelelo eka tinhundzu tin'wana leti faneleke ku hakerisiwa xibalo eka ndhawu ya le kusuhi laha ti tumbuluxiweke kona.

Xikongomelo xo tlakusa mali ya tiko ya Xibalo xa Ekisayizi i ku hakela swixaviwa swa mfumo swa dyondzo, tiyindlu, rihanyu, na swo tala hi ku tirhisa mpimanyeto wa lembe. Xikongomelo xin'wana i ku tirhisa xibalo tanihi xitirho xo sola ntirhiso wa swihumelerisiwa swin'wana leswi nga na nghozi eka rihanyu ra vaakitiko na mbangu. Laha hansi ku na mixakaxibalo ya Ekisayizi na tilevhi

1. Mixakaxibalo ya Ekisayizi yi sindzisiwa eka eka matiko ma Southern African Customs Union (SACU), ku nga Botswana, Lesotho, Namibia, Eswatini na Afrika-Dzonga. Mpimo wa muxakaxibalo wo fana lowu tirhisiwaka eka swihumelerisiwa leswi vuriweke eAfrika-Dzonga wu tirhisiwa eka xifundha xa SACU.

Mixakaxibalo yo karhi ya ekisayizi yi sindzisiwa eka tiayitheme leti vuriweke eka Xiphemu xa 2A xa Xedulu Nomboro 1 eka Nawu wa Khasitomo na Ekisayizi. 1964 (Nawu), ku nga:

- » Byalwa bya Xintu bya Afrika na mapa i byalwa lebyi endliweke ku suka eka mpunchwana wa byalwa lowu vileke kumbe kumbe mbewu leyi nga riki mpunchwana leswi nga na matimba ma xihoko lama nga tluriki 3.5% hi vholumu.
- » Byalwa bya mpunchwana (byala byo vonikela lebyi endliweke ku suka eka mpunchwana wa byalwa lowu vileke lebyi nga na matimba ma xihoko ma le xikarhi ka 3 ku ya eka 6% hi vholumu)
- » Wayeni na wayeni ya nantswo (Vermouth)
  - Tiwayeni leti tiyisisiweke (ntumbuluko) na tiwayeni ta nantswo leti kumiweke hi ku tirhisa mbilo wa ntumbuluko wa madiriva/jusi yo suka eka madiriva mo tsakama, ku ya eka matimba ma xihoko ma kwalomuya ka 4.5% hi vholumu, kambe ma nga hundzi 16.5% hi vholumu.

- Tiwayeni leti tiyisiseweke na tiwayeni ta nantswo leti kumiweke hi ku tirhisa engetelo wa swipiriti swa tiwayeni ku ya eka wayeni leyi nga tisisiwangiki (ntumbuluko) na wayeni ya nantswo, ku ya eka matimba ma xihoko ma kwalomuya ya 15% hi vholumu kambe ma nga hundzi 22% hi vholumu.
  - Tiwayeni ta swimbyarumbyaru na tiwayeni ta nantswo leti kumiweke hi ku engetela ntshikelelo wo tlula mpimo wa wayeni leyi nga tiyisisiwangiki (ntumbuluko) na wayeni ya nantswo ku ya kwalomuya ka 300kPA loko yi vekiwile eka 20°C.
- » Swinwiwa swin'wana leswi vileke (leswi endlweke ku suka eka muhandzu (ku nga katsiwi madiriva), timbewu kumbe vulombe, leswi nga katsiwaka na swinwiwa swinwana. Swinwiwa swin'wana leswi vileke leswi nga tiyisisiwangiki hi ntolovelo swi na matimba ma xihoko mo sukela eka 2.5% ku ya eka 15% hi vholumu, naswona loko swi tiyisisiwile hi swipiriti hi ntolovelo swi na matimba ma xihoko mo sukela eka 15% ku ya eka 23% hi vholumu.
  - » Swipiriti na swinwiwa swa swipiriti (leswi endlweke ku suka eka wayeni leyi tengisiweke, mbewu, muhandzu, mova, switachi, na swo tala hi swi na matimba ma xihoko ma 40% hi mpimo. No tlhela swi endlwa ku suka eka xihoko xa muhandzu lowu vileke, na swipiriti leswi engeteriweke eka matimba ma xihoko ku suka eka 15% ku ya eka 23% hi vholumu.
  - » Swihumelerisiwa swa phetiroliyamu (xikombiso petirolo, dizele na bayo-dizele na swo tala).
  - » Swihumelerisiwa swa fole (tisigarete, fole ra tisigarete, sigara, fole ra phayiphi, fole ra phayiphi ya mati - hubbly bubbly, swihumelerisiwa swa fole leri hisiweke, na swo tala).

Mixakaxibalo ya ekisayizi ya Ad Valorem i swibalo leswi sindzisiwaka eka nkoka wa tinhundzu naswona leyi yi sindzisiwa eka tiayitheme leti vuriweke eka Xiphemu xa 2B xa Xedulu Nomboro 1 eka Nawu, ku katsa:

- » Swilekitroniki na mitlangu
- » Swiambalo swa nhlonge ya mavoya
- » Khosimetiki na tifendlele
- » Swibuluki na swibamu
- » Tiselulafoni
- » Mimovha

Tilevhi ta Ekisayizi ti hlawulekile eka xirho xin'wana na xin'wana xa mfumo eka matiko ma SACU.

Tilevhi ta Ekisayizi ti sindzisiwa hi Afrika-Dzonga

Levhi ya mafurha eka swihumelerisiwa swa phetiroliyamu yi sindzisiwa eka tiayitheme leti vuriweke eka Xiphemu xa 5A xa Xedulu Nomboro 1 eka Nawu.

Levhi ya RAF (Nkwama wa Tinghozi ta le Magondzweni) eka swihumelerisiwa swa phetiroliyamu yi sindzisiwa eka tiayitheme leti vuriweke eka Xiphemu xa 5B xa Xedulu Nomboro 1 eka Nawu.

Levhi ya mbango leyi sindzisiweke eka tiayitheme leti vuriweke eka Xiyenge lexi faneleke, tanihileswi swi vuriweke laha hansi, xa Xiphemu 3 xa Xedulu Nomboro. 1 xa Nawu. Mikhetekanyo yo hambana i:

- Mukhomi wa tipulasitiki to karhi na tibeke ta fulete (Xiyenge xa A xa Xiphemu xa 3)
- Ntumbuluxo wa gezi ku suka eka swihlovo leswi nga pfuxetekiki (Xiyenge xa B xa Xiphemu xa 3)
- Mavoni ma gezi (Xiyenge xa C xa Xiphemu XA 3)
- Musi wa Khabonidayokisayidi (CO2) eka mimovha yintshwa (Xiyenge xa D xa Xiphemu xa 3)
- Mathayere (Xiyenge xa E xa Xiphemu xa 3)
- Musi wa Khabonidayokisayidi leyi ringanaka na gasi ya yindlu ya swimilani (GHG) (Xiyenge xa F xa Xiphemu xa 3)

Levhi ya Ndlandlamuxo wa Rihanyu yi sindzisiwa eka tiayitheme leti vuriweke eka Xiyenge lexi faneleke, tanihileswi swi vuriweke hakona laha hansi, ka Xiphemu xa 7 xa Xedulu Nomboro 1 eka Nawu. Mikhetekanyo yo karhi hi leyi:

- Swinwiwa swa chukele (Xiyenge xa A xa Xiphemu XA 7)
- Malulamiso na nhlwa swo endla swin'wiwa swa chukele (Xiyenge xa A xa Xiphemu xa 7)

Levhi ya rhumelo wa Dayimani ematikweni mambe eka tidayimani leti nga polichiwangiki leti rumeriweke ematikweni mambe ku suka eAfrika-Dzonga

Xibalo xa vakhandziyi va swihahampfhuka

Levhi ya *International Oil Pollution Compensation Fund (IOPCF)*

Xana Xibalo xa Ekisayizi xi layisensiwa/tsarisiwa njhani

Loko muxavisi un'wana na un'wana a nga se tirhana na tinhundzu leti lulameleke mixakaxibalo kumbe tilevhi ta ekisayizi, Swiyenge swa 59A na 60 swi fanele swi hlaiwa kun'we na milawu ya Nawu wa Khasitomo na Ekisayizi, swi lava leswaku vaxavisi lava va titsarisela kumbe ku layisensiwa ku kuma layisense yo tumbuluxa kumbe guxeta ya vuhlayiselo, hi ku tata tifomo to endla xikombelo leti faneleke na tianekijara leti faneleke (tanihileswi swi vekiwewe ha kona eka milawu ya 59A na 60) no swi rhumela kun'we na switswariwa swo seketela, erhavini ra le kusuhi ra Khasitomi na Ekisayizi.

Fomo ya ntsariso wa manyuwali no layisensa (DA 185) na tianekijara leti faneleke na matsalwa mo seketela tanihileswi swi longoloxiweke hakona, hi ku ya hi nawu wa 59A na 60 wa Nawu wa Khasitomo na Ekisayizi.

- » omo ya ntsariso wa levhi ya rhumelo wa dayimani ematikweni mambe na matsalwa mo seketela tanihileswi swi longoloxiweke hakona, hi ku ya hi xiyenge xa 2 xa Nawu wa Levhi ya Rhumelo Dayimani ematikweni mambe (Vulawuri) wa 2007.
- » Xikombelo xa ejente xa ntsariso/nsulo kumbe ku cinca vuxokoxoko lebyi tsarisiweke (APT101) eka Xibalo xa Vakhandziyi va Swihahampfhuka, hi ku ya hi nawu 47B wa Nawu wa Khasitomo na Ekisayizi.
- » Xikombelo xa mutirhisi xa ntsariso/nsulo kumbe ku cinca vuxokoxoko lebyi tsarisiweke (APT102) eka Xibalo xa Vakhandziyi va Swihahampfhuka, hi ku ya hi nawu 47B wa Nawu wa Khasitomo na Ekisayizi.

Eka ku layisensiwa na ntsariso, SARS yi ta kumisisa mukhomavutihlamuleri loyi a faneleke loyi a faneleke ku vikiwa hi tlilayente.

Timalintlheriselo na mivuyiselo ya Mixakaxibalo na Tilevhi ta Ekisayizi

Xedulu Nomboro 6 ya Nawu yi hlamusela timalintlheriselo na mivuyiselo ya mixakaxibalo ya ekisayizi, Nkwama wa Tinghozi ta le Magondzweni, tilevhi ta swa mbangu na ndlandlamuxo wa rihanyu.

- » Loko swihumelerisiwa leswi hakerisiwaka mixakaxibalo swi tirhisiwa hi ku ya hi Xedulu leyi ringanyetiweke ya Nomboro. 6 ya Nawu, swihumelerisiwa sweswo swi nga kuma malintlheriselo hi xiphemu kumbe hi ntalo kumbe vuyiselo wa muxakaxibalo/levhi.
- » Eku tirhaneni na swihumelerisiwa swin'wana, vaxavisi va nga laveka ku titsarisela tanihi vatirhisi va malintlheriselo. Xikombiso, loko ku tirhaniwa na swipiriti leswi tirhisiwaka ku tumbuluxa swihumelerisiwa swa indasitiri kumbe leswi nga riki swa byalwa, mitsariso ya laveka hi ku ya hi ayitheme ya malintlheriselo leyi faneleke ya Xedulu Nomboro 6.

Tinotsi to angarhela eka Xedulu Nomboro 6 ti veka kahle swipimelo eka ntsariso tanihileswi swi hlamuseriweke hakona eka nawu wa 59A eka Nawu wa tinhundzu leti amukeriweke ehansi ka hunguto kumbe vuyiselo wa muxakaxibalo, hi ku ya hi ayitheme yin'wana na yin'wana ya Xedulu.

Xana ku humelela yini loko u nga landzelerisi swilaveko swa ekisayizi?

- » Mixupulo yi ta sindzisiwa hi ku ya hi Nawu.
- » Nhlengelo wa mixakaxibalo, tilevhi, na ntswalo.
- » Eka swihumelerisiwa swin'wana, mfanelo ya vun'wini bya tinhundzu ta un'wana (SARS yi teka vun'wini bya nhundzu ku fikela loko xikweleti xi hakeriwile) yi nga vekerwa eka michini na switirho.

Ku kuma vuxokoxoko byo tala u nga -

- » Endzela Pheji ra Bindzu Leritsongo no langutisa eka phejitsongo ra Vaxavisi na Vaendzi.
- » Hi le tlhelo u nga endzela pheji ra Khasitomo na Ekisayizi no hlawula Ekisayizi ehansi ka Menyu wa 'Customs and Excise' eka webusayiti ya SARS www.sars.gov.za.

DISCLAIMER: The information contained in this leaflet is intended as guidance only and is not considered to be a legal reference, nor is it a binding tariff determination or ruling. The information does not take the place of legislation, and readers who are in doubt regarding any aspect of the information displayed in the leaflet should refer to the relevant legislation, or seek a formal opinion from a suitably qualified individual.

Contact Us

e-Contact

Visit the Small Business
page on the SARS website
www.sars.gov.za

Book an appointment on
www.sars.gov.za

SCAN ME

Follow us on

2022